

Рис. Фактичні обсяги фінансування реального сектору економіки у 2009-2012 рр. та прогнозовані на II півріччя 2012 та I квартал 2013 р.

Література

1. Бюлетень Національного банку України. Щорічне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2010. – № 2 (203). – С. 98.
2. Бюлетень Національного банку України. Щорічне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2011. – № 2 (215). – С. 121.
3. Бюлетень Національного банку України. Щорічне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2012. – № 2 (227). – С. 151.
4. Бюлетень Національного банку України. Щорічне аналітично-статистичне видання Національного банку України. – 2012. – № 7 (232). – С. 113.
5. Слейко В.І. Економетричний аналіз діяльності підприємств : навч. посібн. / В.І. Слейко, Р.Д. Боднар, М.Я. Демчишин. – Тернопіль : Вид-во "Навч. книга – Богдан", 2011. – 368 с.
6. Терехов Л.Л. Производственные функции / Л.Л. Терехов. – М. : Изд-во "Статистика", 1974. – 128 с.

Елейко В.И., Шушкова Ю.В. Эконометрический анализ и прогнозирование объемов финансирования отечественной экономики

Проведен економетрический анализ финансового обеспечения отечественных субъектов хозяйственной деятельности и исследовано их влияние на развитие реального сектора национальной экономики. Спрогнозированы объемы финансирования украинской экономики на ближайшую перспективу.

Ключевые слова: эконометрический анализ, прогнозирование, финансы, денежные средства, реальный сектор экономики.

Jelejko V.I., Shushkova Yu.V. Econometric analysis and forecasting volume financing of the domestic economy

Retrieved econometric analysis of financial support domestic economic agents and their impact on the real sector of the national economy. Predicted the funding of the Ukrainian economy in the short term.

Keywords: econometric analysis, forecasting, finance, money, real economy.

УДК 351.72

Проф. Г.І. Башияннин¹, д-р екон. наук;
доц. В.А. Сидоренко², канд. екон. наук; аспір. М.Б. Люлик¹

ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ З ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ БАНКІВ – ЗАПОРУКА ОЗДОРОВЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Проаналізовано рівень проблемної заборгованості в банківській системі України, розглянуто напрями роботи банків з проблемними активами, обґрунтовано необхідність створення "госпітального банку".

Ключові слова: проблемна заборгованість, "токсичні" активи, "госпітальний" банк, брідж-банк, санація, колекторська компанія.

Вступ. Світова економічна криза виявила істотну проблему в діяльності банківських систем практично всіх країн – нагромадження проблемних кредитів, власники яких з певних причин втратили платоспроможність. Проблемні активи істотно погіршують якість кредитних портфелів банків, знижують показники достатності регулятивного капіталу, підвищують ризиковість банківської діяльності, обмежують можливості банків щодо кредитування реального сектору економіки.

Отож, стабільна діяльність банківського сектору поставлена під загрозу, що зумовлювало необхідність застосування заходів порятунку як на рівні комерційних банків, так і на державному рівні. Без поділу активів на "погані" та "добрі" і без створення дієвого механізму для роботи з проблемними активами процес оздоровлення комерційного сектору банківської системи України розтягнеться у часі.

Аналіз останніх досліджень. Питання з оздоровлення банків через поділ активів на "добрі" й "погані" та роботи з останніми розглянуто в чисельних працях дослідників банківської тематики, зокрема: О. Барановсько-го, В. Герасименко та Р. Герасименко, О. Дзюблюка, Н. Дунас, Г. Карчевої, В. Крилової, О. Лаврушина, В. Міщенко, С. Науменкової, Л. Примостки, Л. Слободи, С. Шульги та інших вчених.

З огляду на актуальність теми проблемної заборгованості банків, метою роботи є ознайомлення із можливими варіантами роботи банків з проблемними активами та вибір оптимального способу їх оздоровлення в умовах вітчизняної банківської системи.

Результати дослідження. За визначенням Базельського комітету з банківського нагляду, проблемним кредитом вважається кредит, який характеризується істотним порушенням строків виконання зобов'язань перед банком, ознаками погіршення фінансового стану боржника, істотним зниженням якості чи втратою забезпечення [1, с. 21]. За визначенням Міжнародного валютного фонду та Федеральної резервної Системи США, кредит вважається проблемним, якщо наявне прострочення сплати боргу та / або % за ним становить понад 90 днів.

Проблема "поганих" активів характерна не лише для України, але й для всіх країн, оскільки внаслідок фінансово-економічної кризи значна части-

¹ Львівська КА;

² Київський національний торговельно-економічний університет

на позичальників втратила платоспроможність. У лютому 2009 р. британська "Телеграф" повідомила, що на балансі європейських банків знаходиться проблемних активів більш ніж на 18 трлн євро (близько 44 % сукупного балансового рахунку) [7]. За оцінками Міжнародного валютного Фонду, у світовому масштабі внаслідок кризи необхідно списати активи на суму понад 4 трлн дол.

Стосовно України, то станом на 1.06.2009 р., за даними НБУ, "погані" активи комерційного сектору банківської системи становили 36,5 млрд грн (4,9 % наданих кредитів) [1, с. 19]. В українських умовах ситуацію погіршувала наявність значної кількості валютних кредитів, які внаслідок девальвації гривні було дедалі важче виплачувати. Дві третини виданих населенню кредитів – це кредити в іноземній валюті. При цьому 70 % валютних кредитів найбільші банки видали громадянам. Отож, загальний обсяг неповернення становив 20-25 % від суми активів [2, с. 110].

Табл. Темпи зростання проблемної заборгованості банків за кредитами

Роки	Темп зростання, %
2008	42,66
2009	183,38
2010	288,2
2011	121,32

Розраховано на підставі даних [7].

Аналіз даних табл. свідчить про постійне збільшення проблемної заборгованості у 2008-2010 рр. У 2010 р., відносно 2008 р., темп приросту проблемної заборгованості становив близько 246 %. Але у 2011 р. ситуація дещо покращилась. За даними НБУ, частка проблемних кредитів в активах банківської системи України у 2011 р. становила 15 %. Значною мірою для відновлення платоспроможності банків посприяв прийнятий Верховною радою України Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи". Комерційним банкам надано право проводити реструктуризацію заборгованості за кредитами позичальників фізичних осіб у термін до 31 грудня 2010 р., заборонено надавати кредити в іноземній валюті фізичним особам, які не займаються підприємницькою діяльністю (виняток – оплата послуг за лікування та навчання за кордоном) до 01.01.2011 р.

Загалом, в економічній літературі розглянуто два можливі шляхи роботи з "поганими" активами: передача їх спеціалізованій установі або створення власного відділення чи філії, на баланс якої переводяться ці активи. Як слушно зауважує О. Барановський, передача не якісних активів власному організаційному підрозділу має істотну перевагу: набувається досвід управління проблемними активами і виховуються власні ризик-менеджери [1, с. 28]. Окрім того, якщо клієнт разом із банком зможе вирішити проблему своєї заборгованості, то він і надалі залишатиметься лояльним клієнтом цього банку. Однак, Базельський комітет з банківського нагляду для органів нагляду за банківською діяльністю у документі "Керівництво для органів банківського нагляду по роботі із слабкими банками" виділяє такі причини для відокрем-

лення "поганих" активів: покращення показників балансу, можливість менеджменту зосередити увагу на стратегічному розвитку банку, змогу передати функцію оздоровлення "поганих" активів відповідним фахівцям.

На практиці в Україні банки вирішують проблему "поганих" активів своїми силами (створюючи спеціалізовані підрозділи) або звертаючись до послуг колекторів. Так, за даними колекторської компанії "Кредит колекшн груп" у 2009 р. банківський сектор України передав на обслуговування колекторам проблемних активів обсягом понад 2 млрд грн за середньою ринковою ціною – не більше ніж 10 % від суми заборгованості за кредитом [9]. В Україні працюють понад 200 колекторських компаній, найбільш відомими серед яких є: "Європейське агентство з повернення боргів", "Кредит колекшн груп", "УкрБорг", "Українська колекторська група", "Фінансове агентство зі збирання платежів", "Укрфінанси", "Агентство з управління заборгованістю", "Служба виконання зобов'язань" та інші. Ефективність стягнення боргів такими компаніями, за словами директора з розвитку бізнесу і стандартів якості "Кредит колекшн груп" А. Арутюняна, становить 70-97 % за кредитами, простроченими на 34-60 днів і 2,5-35 % для кредитів з простроченням більше ніж 1200 днів [7].

Розрізняють три форми викупу "поганих" активів: державна ("погані" активи викупаються на державному рівні, зокрема у Німеччині, Швейцарії), приватна (викупом "поганих" активів займається приватна юридична особа – США), змішана (для вирішення проблеми "поганих" активів залучають як державні, так і приватні кошти). Окремі дослідники, зокрема І. Власюк, пропонують капітал спеціалізованої компанії щодо роботи з "поганими" активами формувати за рахунок НБУ, Міністерства фінансів, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і комерційних банків, "виходячи з принципу солідарної відповідальності за стабільність банківської системи" [8].

Стосовно викупу "поганих" активів державою, то В. Міщенко пропонує створити на базі рекапіталізованого державою проблемного банку так званого "брідж-банку". Брідж-банк шляхом злиття з іншими проблемними банками знижуватиме рівень "токсичних" активів у комерційному секторі банківської системи [3, с. 7]. Варто зауважити, що основна роль брідж-банку або перехідного банку (відповідно до чинного вітчизняного законодавства санаційного банку) полягає не в роботі з "поганими" активами комерційного сектору банківської системи, а в контролі над банком-банкрутом та найбільш повному задоволенні вимог кредиторів. Зокрема це банк, створений на певний час із метою придбання активів та прийняття зобов'язань збанкрутілого банку поки не буде схвалено остаточний план дій щодо банкрутства. Тобто, як справедливо зазначає В. Крилова, "брідж-банк" тимчасово (зазвичай до трьох років) утримує застраховані депозити і працюючі активи проблемного банку до моменту їх продажу інвесторам [4, с. 14]. Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність", право на створення санаційного банку належить Кабінету міністрів за поданням НБУ, погодженим із фінансовим комітетом Верховної Ради.

Ми погоджуємося з більшістю дослідників, що для роботи з "поганими" активами потрібно створювати "поганий" або "госпітальний" банк. Таке банківське підприємство може створюватись на засадах державної, приватної або змішаної власності. Загалом, госпітальний банк – фінансовий інститут, створений з метою переведення до нього проблемних активів, де вони не ліквідуються терміново за будь-якими цінами, а реструктуризуються і в належний час реалізуються на ринку.

Перші згадки про "госпітальний" або "поганий" банк можемо виявити ще у 1988 р., коли американський Mellon bank передав проблемні кредити на нерухомість до Grand street national bank. Водночас, у Швеції і Фінляндії націоналізовано окремі великі банки і на їх базі створено "госпітальні" банки, куди переведено "погані" активи. У США створено корпорацію Resolution Trust Corporation для продажу позик і забезпечень збанкрутілих ощадних банків. У кожному з розглянутих випадків активи, переведені до "поганого" банку, становили близько 8 % ВВП [7].

Економічна криза 2008 р. спричинила необхідність повернення до практики створення "госпітальних" банків. Так, у США Законом "Про необхідність економічної стабілізації" передбачено створення "госпітального" банку. В Ірландії уряд схвалив план створення спеціалізованої установи – Національної компанії з управління активами, яка купуватиме "токсичні" активи за рахунок державних облігацій. Уряд Швейцарії надав підтримку банку UBS за такою схемою: створено спеціальний фонд для викупу в UBS проблемних активів на суму 60 млрд дол. Сам банк до капіталу фонду вніс 10 %, а решту 90 % – Національний банк Швейцарії. У Німеччині створено "госпітальний" банк, якому передаватимуть проблемні активи на термін до 20 років [10].

У НБУ під час круглого столу вітчизняні вчені та експерти озвучили такі варіанти вітчизняного "госпітального" банку [5, с. 5, 6]:

- викуп проблемних активів державою за рахунок коштів державного бюджету (банки відшкодовуватимуть кошти у довгостроковій перспективі);
- створення недержавного "госпітального" банку;
- викуп державою лише окремих видів проблемних активів;
- створення недержавного "госпітального" банку і викуп державою за рахунок коштів бюджету окремих видів проблемних активів.

На жаль, результати проведеного круглого столу залишилися невітленими у життя. Але можливість створення державного "госпітального" банку і надалі жваво дискутують. Зокрема, Голова Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг В. Суслів вважає, що "не можна перекладати втрати банків на державу, тобто на громадян, якщо тільки ми не поставили за мету побудувати суспільство загальної бідності". Чиновник переконаний, що фінансове підприємство, яке втратило капітал і активи, не здатне самостійно розрахуватися з кредиторами, повинне банкрутувати [6, с. 26]. Проти створення державного банку, куди переводитимуться проблемні активи, висловлюються багато зарубіжних фахівців, зокрема: фінансист Д. Сорос, лауреат Нобелівської премії з економіки у 2001 р. Д. Стігліц. Німецький аналітик М. Лібіг називає таку практику "соціалізацією спекулятивних збитків, що ви-

никли внаслідок приватної ініціативи" на противагу вкладення коштів до реального сектору економіки [1, с. 28].

Окрім того, як свідчить світовий досвід, "госпітальні" банки ефективно можуть функціонувати лише за певних умов, зокрема: економічна та політична стабільність у країні, взаємоузгоджена політика гілок влади, управління активами здійснюють спеціалісти комерційних організацій, невисокий рівень законодавчого захисту боржників, банки самостійно проводять активну фінансову й операційну реструктуризацію, якісний банківський нагляд і регулювання [10]. Незважаючи на те, що не всі умови в Україні виконано, проблемі "поганих" активів необхідно вирішувати для оздоровлення комерційного сектору банківської системи України.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можемо стверджувати, що необхідно законодавчо передбачити можливість створення "госпітального" банку самими комерційними банками. До цієї роботи можна долучити Асоціацію українських банків. Банки-засновники "госпітального" банку матимуть змогу виокремити до нього свої "погані" активи з одного боку, а з іншого – делегувати менеджерів для здійснення його роботи і виховання власних ризик-менеджерів. Ми переконані, що без відділення "поганих" активів від "хороших" активів і без створення "госпітального" банку для роботи з проблемними активами процес оздоровлення комерційного сектору банківської системи України розтягнеться у часі.

Література

1. Барановський О. Проблемні банки: виявлення та лікування / О. Барановський // Вісник Національного банку України : журнал. – 2009. – № 11. – С. 18-31.
2. Довгань Ж. Проблеми фінансової стійкості банківських установ України / Ж. Довгань // Вісник Університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць. – 2009. – № 1 (4). – С. 109-112.
3. Відновлення фінансової стійкості банківської системи України: антикризові заходи / За матеріалами круглого столу // Вісник Національного банку України : журнал. – 2009. – № 5. – С. 3-11.
4. Крилова В.В. Основні засади створення "бридж-банку" в Україні / В.В. Крилова, М.В. Ніконова // Вісник Української академії банківської справи : зб. наук. праць. – 2010. – № 1 (28). – С. 12-18.
5. Госпітальні банки: світовий досвід і можливості для України / За матеріалами круглого столу // Вісник Національного банку України : журнал. – 2009. – № 7. – С. 3-8.
6. Гузенко Н. Платіжна криза / Н. Гузенко // Контракти. – 2009. – № 11 (16 березня). – С. 24-27.
7. Чи загрожує банкірам токсикоз. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ccg.ua/ua/ua/news/243>.
8. Власюк І. Потрібен госпіталь. Куди і як краще "зливати" токсичні активи? [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.dt.ua/ECONOMICS/potriben_gospital_kudi_i_jak_krasche_zlivati_toksichni_aktivni-57435.html.
9. Банки таємно продають проблемні борги? [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.epravda.com.ua/publications/2010/02/26/228183/>.
10. Міщенко В. Удосконалення управління проблемними активами банків. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.library.if.ua/articles/article-37>.

Башнянин Г.И., Сидоренко В.А., Люлык М.Б. Усовершенствование работы с проблемными активами банков как залог оздоровления банковской системы

Проанализирован уровень проблемной задолженности банковской системы Украины, рассмотрены направления работы банков с проблемными активами, обоснована необходимость создания "плохого" банка.

Ключевые слова: проблемная задолженность, "токсические" активы, "госпитальный" банк, бридж-банк, санация, коллекторская компания.

Bashnyanyn G.I., Sidorenko V.A. Lyulyk M.B. Improve work with distressed assets as a recipe for improving the banking system.

The level of problem debt in the banking system of Ukraine is analyzed, types of work with troubled assets are considered, the need for hospital bank is proposed.

Keywords: bad debts, "toxic" assets, hospital bank, bridge bank, sanitation, collection companies.

УДК 331.2:311.2 Асист. О.М. Вільчинська – Львівський НУ ім. Івана Франка

ОЦІНЮВАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В РІЗНИХ РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Оцінено диференціацію заробітної плати за регіонами України. Розглянуто особливості зростання реальної заробітної плати у регіонах із найвищими та найнижчими її показниками.

Ключові слова: номінальна заробітна плата, реальна заробітна плата, індекси заробітної плати, диференціація заробітної плати за регіонами.

Актуальність теми. Регулювання заробітної плати є одним із головних напрямів та механізмів регіональної політики доходів, оскільки варіація у розмірах заробітної плати значною мірою формує міжрегіональні відмінності за рівнем та вартістю життя населення. Заробітна плата традиційно належить до основних показників матеріального добробуту, зокрема доходів. У загальних доходах домогосподарств України заробітна плата становить найбільшу частку, і саме її динаміка визначає структурні зрушення у сукупних ресурсах домогосподарств [6, с. 140].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджено регіональну диференціацію доходів і зокрема заробітну плату в Україні в роботах: Д. Богині, А. Колота, Е. Лібанової, В. Новикова, М. Романюка, У. Садової, М. Семикіної, Л. Черенко та інших авторів [1, 2, 5, 6]. Розроблення та прийняття рішень у сфері регулювання політики доходів потребують оцінки ступеня регіональної диференціації заробітної плати, виявлення чинників, що її формують, та пошуку важелів регулювання.

Основні цілі дослідження. Метою роботи є визначення та узагальнення теоретичних підходів вивчення заробітної плати в економіці регіону, виявлення чинників, що на неї впливають, та оцінка міжрегіональної диференціації заробітної плати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочнемо оцінку міжрегіональної диференціації заробітної плати у 2011 р. на основі офіційних даних Державної служби статистики України [3] в абсолютних показниках.

На перший погляд, міжрегіональна диференціація середньомісячної заробітної плати штатного працівника в Україні у 2011 р. є високою (рис. 1). Найнижчу середньомісячну заробітну плату штатного працівника у 2011 р.

зафіксовано у Тернопільській обл. на рівні 1871 грн. Варто зауважити, що у цій області рівень заробітної плати протягом останніх років (з 2000 р.) був найнижчим. Найвища заробітна плата одного штатного працівника була у 2011 р. у місті Києві (4012 грн). Загальноукраїнський показник – 2633 грн.

Рис. 1. Диференціація заробітної плати у регіонах України у 2011 р. (побудовано за даними [3])

Вищу за середню в країні заробітну плату спостерігають у таких регіонах – Донецькій, Дніпропетровській, Київській, Луганській та Запорізькій областях.

Важливим в оцінці диференціації заробітної плати є такий показник, як розмах варіації. У 2011 р. розмах варіації середньомісячної заробітної плати штатного працівника становив 2141 грн. Тривожним сигналом є те, що в Україні є області, в яких середньомісячна заробітна плата штатного працівника є нижчою за розмах варіації цього показника. Це – Тернопільська (1871 грн), Херсонська (1970 грн), Чернігівська (1974), Чернівецька (1985 грн), Волинська (1994 грн), Закарпатська (2069 грн), Житомирська (2071 грн), Вінницька (2074 грн), Хмельницька (2075 грн) та Кіровоградська (2114 грн) області.

Розмах варіації середньомісячної заробітної плати за регіонами зростає із 2000 р. У 2000 р. цей показник становив 270 грн, у 2009 р. – 1749 грн, у 2010 р. – 1772 грн. Якщо ж розглядати співвідношення максимальної та мінімальної середньомісячної заробітної плати штатного працівника, то у 2000 р. максимальна заробітна плата у 3 рази перевищувала мінімальну заробітну плату, у 2009 р. – 2,24 раза, у 2010 р. – 2,07 раза, у 2011 р. – 2,14 раза максимальна заробітна плата перевищувала показник мінімальної.

Водночас розрахунок середньоквадратичного коефіцієнта варіації (не залежно від того чи враховувати при цьому чисельність працівників за регіонами, чи не враховувати) показує, що сукупність регіонів України за рівнем заробітної плати можна вважати якісно однорідною (зважений коефіцієнт варіації становить 21 %, незважений – 17,4 %, тобто менше критичної межі 33 %). Без міст Києва і Севастополя, які мають спеціальний статус, коефіцієнт варіації зменшується майже вдвічі (12,6 %). Більше того, в динаміці простежено тенденцію до зменшення ступеня міжрегіональної варіації заробітної плати.